

BİLGİNİN YOLCULUĞU

VIOLET MOLLER

VakıfBank Kültür Yayınları: 0320
Tarih: 088

BİLGİNİN YOLCULUĞU:
KLASİK FİKİRLER NASIL KAYBOLDU VE
BULUNDU: YEDİ ŞEHİR BİR TARİH
VIOLET MOLLER

Özgün Adı
The Map of Knowledge
How Classical Ideas Were Lost and Found:
A History in Seven Cities

Tükçesi
Sinan Çakır

Yayın Danışmanı
Ekrem Demirli

Proje Editörü
Dr. Mehmet Yılmaz Akbulut

Kapak ve Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

Kitap Editörü
Prof. Dr. Baha Zafer

Son Okuma
Ahmed Said Sözen

Kapak Görseli
El-İdrisi'nin Sicilya haritası (Bodleian
Kütüphanesi, Oxford Üniversitesi,
MS. Pococke 375, fol. 187b-188a).

VakıfBank Kültür Yayınları
İnkılap Mahallesi
Dr. Adnan Büyükdenez Caddesi
No: 7/A1 – Kat 13
Ümraniye 34768 İstanbul
Telefon: 0 216 285 9571
www.vbky.com.tr – info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2024
© Violet Moller, 2019

ISBN 978-625-6385-97-9

Kitabın Türkçe yayın hakları The Wylie Agency (UK) LTD aracılığıyla VakıfBank Kültür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Baskı
İmak Ofset Basım Yayın A.Ş.
Akçaburgaz Mh. 137. Sk. No:12
34522 Esenyurt / İstanbul / Türkiye
Tel: +90 444 62 18
Sertifika No: 71320

1. Baskı: Ekim 2024

BİLGİNİN YOLCULUĞU

KLASİK FİKİRLER
NASIL KAYBOLDU VE BULUNDU:
YEDİ ŞEHİR BİR TARİH

VIOLET MOLLER

TÜRKÇESİ
SİNAN ÇAKIR

VIOLET MOLLER

Edinburgh Üniversitesi'nden Klasikler ve Ortaçağ Tarihi alanında yüksek lisans ve Tarih alanında doktora derecesi ile mezun olmuştur. Yazarın doktora çalışması, Erken Modern Britanya'daki kütüphaneler üzerine yoğunlaşmış olup, entelektüel bilginin örgütlenmesi ve toplanması üzerine bir çalışmadır. Bu çalışma, yazarın bilim tarihini daha geniş bir bağlamda incelemesine imkân tanımış ve Şubat 2019'da yayımlanan *Bilginin Haritası* adlı eseri ortaya çıkarmıştır. Bu eser, 2016 yılında RSL Jerwood Kurmaca Dışı Eserler Ödülü'ne (henüz tamamlanmamış bir eser için) layık görülmüştür. Bağımsız bir tarihçi olarak çalışmaya başlamadan önce kariyerine gazeteci olarak başlayan yazar, The Face, Arena, The Scotsman, Metro Scotland ve The List gibi çeşitli yayınlara tiyatro, sanat, kitaplar, eğlence, müzik ve genel olarak kültür üzerine makaleler ve eleştiriler kaleme almıştır. Altı yıl boyunca Danimarka'da yaşamış ve burada editörlük ve çevirmenlik yapmanın yanı sıra çeşitli marka/araştırma projelerinde çalışmıştır.

SİNAN ÇAKIR

1992 yılında Rize'de doğdu. 2010-2016 yılları arasında Boğaziçi Üniversitesi Tarih Bölümü'nde lisans eğitimini tamamladı. Yüksek Lisansını "1870 Beyoğlu Yangını ve Sonrasındaki İmar Faaliyetleri" adlı tezi ile 2019 yılında, doktora çalışmasını ise 2023 yılında "I. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Mebuslarıyla İlgili Prosopografik Bir İnceleme" başlıklı teziyle tamamladı. Tarih alanında İngilizce eserler çevirmekte ve akademik çalışmalarına devam etmektedir.

İÇİNDEKİLER

Görsellerin Listesi	13
Teşekkür	19
Önsöz	23
Bir: Büyük Kayboluş	35
İki: İskenderiye	55
Üç: Bağdat	89
Dört: Kurtuba	137
Beş: Toledo	179
Altı: Salerno	217
Yedi: Palermo	255
Sekiz: Venedik	295
1500 ve Sonrası	343
Ekler	359
Kaynakça	399
Dizin	411

L, E ve S'ye, üç küçük yıldızına

MS 500 Bilginin Dünyası

MS 1500 Bilginin Dünyası

GÖRSELLERİN LİSTESİ

RENKLİ PLAKALAR

1. Raphael'in *Atina Okulu* tablosu (Vatikan Müzeleri)
2. Siraküza Katedrali'nin duvarlarına dâhil edilmiş Yunan Athena tapınağının Dorik sütunları
3. Aristoteles'in bir öğrenciye ders vermesini gösteren on üçüncü yüzyıldan kalma Arapça tasvir (Or. 2784, ff .101-101v., British Library, Londra, Birleşik Krallık © British Library Board)
4. Öklid'in *Elementler*'inin hayatta kalan en eski parçası
5. Peyrard tarafından keşfedilen *Elementler*'in kopyasından sayfalar (Vat.gr.190. pt.1 fols. 13v–14r © Biblioteca Apostolica Vaticana)
6. Batlamyus'un *el-Mecisti*'nin Yunanca kopyasından sayfalar (Vat.gr.1594, fols. 79v–80r © Biblioteca Apostolica Vaticana)
7. Dioscorides'in *Kitâbü'l Haşâiş Fi't-Tıb*'ından bir gül (Bilim ve Toplum Resim Kütüphanesi)
8. El-Hariri'nin *Makamat*'ından bir Arap kütüphanesinin detaylı tasviri
9. *Makamat*'tan bir hastayı tedavi eden doktoru gösteren başka bir görüntü
10. İstanbul Galata Rasathanesi'ndeki gökbilimcilerin on altıncı yüzyıldan kalma bir resmi
11. Halife Memun döneminde basılan bir altın Abbasi dinarı
12. Kurtuba Camii'nin içi
13. *El-Mecisti*'nin on dördüncü yüzyıl Arapça kopyası (Bodleian Kütüphanesi, Oxford Üniversitesi, MS. Pococke 369, fol.o85v)

14. Granadalı XII. Muhammed Boabdil'e ait karmaşık bir şekilde oyulmuş kılıç
15. Zerkâli'nin tasarımına dayanan bir saphaea usturlap (Bilim Tarihi Müzesi, Oxford Üniversitesi)
16. Cremonalı Gerard'ın *el-Mecisti*. çevirisinin on üçüncü yüzyıldan kalma bir kopyası (Vat.lat.2057 fols.146v-147r Biblioteca Apostolica Vaticana)
17. *El-Mecisti*'nin on dördüncü yüzyıldan kalma Latince kopyası (Bilim Tarihi Görselleri)
18. Salernolu Roger'ın on ikinci yüzyıldan kalma *Chirurgia* eserinden cömertçe boyanmış sayfalar (Sloane MS 1977 fol.6r / British Library, Londra, Birleşik Krallık)
19. Batı Avrupa'nın en eski tıp kitabı olduğu düşünülen *Pantegni*'nin el yazmasının bir sayfası (Hollanda Ulusal Kütüphanesi)
20. Afrikalı Konstantin öğrencilerine ders veriyor (Bodleian Kütüphanesi, Oxford Üniversitesi, C 328 fol. 3)
21. II. Friedrich, çok sevdiği yırtıcı kuşlarından biriyle birlikte resmedilmiş (MS Pal.lat 1071 fols. 1v © Biblioteca Apostolica Vaticana)
22. Palermo kraliyet sarayında çalışan 'Sarazen' (Müslüman), Yunan ve Latin kâtipleri gösteren çizim (Burgerbibliothek Bern, Cod. 120.II, f. 101r Kredi: Fotoğraf: Codices Electronici AG, www. e-codices.ch)
23. Palermo'daki Norman Sarayı'nda bir mozaik (Palazzo dei Normanni, Palermo, Sicilya, İtalya)
24. Martorana Kilisesi Mozaiği, Palermo (Granger Tarihi Resim Arşivi)
25. II. Roger'ın cömertçe süslenerek güzelleştirilen Çin kırmızısı ipek mantosu (DEA Resim Kütüphanesi)
26. El-İdrisi'nin *Kitabu el-Kitâbü'r-Rucâri*'sının (1154) on beşinci yüzyıl baskısından dairesel dünya haritası. Dönemin Arap haritalarında alışlageldiği üzere kuzey en altta, güney ise en üsttedir.
27. El-İdrisi'nin *Kitabu el-Kitâbü'r-Rucâri*'sından Sicilya haritası (Bodleian Kütüphanesi, Oxford Üniversitesi, MS. Pococke 375, fol. 187b-188a)
28. Bathlı Adelard'ın iki öğrenciye ders verdiği minyatür (Leiden Üniversitesi Kütüphaneleri, ms. SCA 1, f. 1r.)

29. Satranç oynayan bir Hıristiyan ve bir Müslüman
30. Ratdolt tarafından basılan, ayın evrelerini gösteren diyagram (Tarihi Görüntüler)
31. Luca Pacioli'nin Öklid teoremlerinden birini gösteren portresi (Bilim Tarihi Görselleri)
32. Öklid'in *Elementler*'inin Ratdolt'un sunum kopyalarından birinin açılış sayfası (British Library, Londra, Birleşik Krallık © British Library Board)
33. Regiomontanus'un *Epitome* kitabının 1543 baskısından halkalı kürenin gravürü (Granger Koleksiyonu)
34. Poggio Bracciolini'nin bir portresi (MS Urb. Lat. 224, cilt 2, Biblioteca Apostolica Vaticana)
35. *El-Mecisti*'nin Yunanca elyazması Henricus Aristippus tarafından Sicilya'ya getirildi ve daha sonra Kardinal Bessarion tarafından satın alındı (Biblioteca Nazionale Marciana, ms Marc. gr. 313)
36. Daha sonra Coluccio Salutati'ye ait olan *el-Mecisti*'nin Latince çevirisinden sayfalar (Vat. Enlem. 2056, fols. 87 verso–88 recto © Biblioteca Apostolica Vaticana)
37. Galen bir eczacı dükkânında (Wellcome Collection)

ÇİZİM VE FOTOĞRAFLAR

1. Efes harabelerindeki Celsus Kütüphanesi'nin yeniden inşa edilen cephesi (Sorin Colac)
2. Antik İskenderiye haritası (THEPALMER)
3. Öklid'in *Elementler*'inin el yazmasından sayfalar (Bodleian Kütüphanesi, Oxford Üniversitesi, MS. D'Orville 301 f113v-f114r)
4. Bergama'daki Zeus Sunağı'nın yeniden inşası (Ullstein Bild / Contributor)
5. Atina'daki Asclepius Tapınağı'nda bulunan anatomik adaklıklar (*A Companion to Science, Technology, and Medicine in Ancient Greek and Rome*, Georgia L. Irby © 2016 John Wiley ve Sons, Inc.)

6. Erken dönem Bağdat'ın yeniden oluşturulmuş haritası (Ek D'deki Harita III'ten yeniden basılmıştır, Jacob Lassner tarafından yazılan *The Topography of Baghdad in the Early Middle Ages*'in Ek E'deki Şekil 1, 2, 5 ve 6. 1970 Wayne State University Press)
7. Bağdat kapılarının modern rekonstrüksiyonları (Age.)
8. Yuvarlak Şehir Haritası (Age.)
9. Hindu-Arap rakamlarının gelişimi ve coğrafi hareketi (Encyclopedia Britannica / Contributor)
10. Ahmed b. Musa'nın kendi kendini kesen lambasının şeması (Granger Tarihi Resim Arşivi)
11. Kurtuba'nın on sekizinci yüzyılın başlarına ait bir görünümü (Tarker)
12. Kurtuba'da yeniden inşa edilen Arap su çarkı (Alain Machet (2))
13. Sol yakasında Kurtuba ile Guadalquivir Nehri üzerindeki Roma köprüsü (Yazarın izniyle)
14. Zehrâvî'nin bazı karmaşık cerrahi aletlerinin modern rekonstrüksiyonları (Age.)
15. Toledo'da yapılmış bir usturlap (Granger Tarihi Resim Arşivi)
16. Toledo'nun on beşinci yüzyıldan kalma bir gravürü (PRISMA ARCHIVO)
17. Cremonalı Gerard'ın Zerkâli'nin el-Kânûn çevirisinin bir el yazmasından diyagram (Wellcome Collection)
18. Salerno'nun on dokuzuncu yüzyıldan bir görünümü (De Agostini / Galleria Garisenda)
19. Normandiya Kralı II. Robert, Salerno'da tedavi görüyor (akg-images / Bible Land Pictures / Z. Radovan / www.BibleLandPictures)
20. *Circa instans*'tan bir sayfa (Wellcome Collection)
21. Palermo limanının Portekizce haritası (Korunan Sanat Arşivi)
22. Palermo'daki Norman Sarayı (Michael Wald)
23. Martorana Kilisesi ve Palatine Şapeli'ndeki mozaiklerin görselleri (Florilegius)
24. On ikinci yüzyıldaki Venedik haritası (Granger Tarihi Resim Arşivi)
25. İlk matbaalardan biri (Artokoloro Quint Lox Limited)
26. On beşinci yüzyıldan kalma Venedik haritası (Age Fotostock)

27. Ratdolt'un *Elementler*'inin 1582 tarihli basılı baskısının ilk sayfası (Granger Tarihi Resim Arşivi)
28. Aldine 'Yunus ve Çapa' (Wellcome Collection)
29. Câlînûs'un *De methodus methendi* adlı eserinden bir sayfa (Add MS 6898, f.1v, British Library, Londra, Birleşik Krallık)
30. Câlînûs bir domuzu kesiyor (Wellcome Collection)
31. Vesalius'un *De humani corporis Fabrica*'sından 'kemik adam' ve 'kaslı adam' (AF Fotografie)
32. Kopernik evreni (Bilim Tarihi Görselleri)

TEŞEKKÜR

Bu kitabı yazmak, beni uzak geçmişe, Akdeniz dünyasının dört bir yanına götüren uzun ve keyifli bir yolculuk oldu. Bu yolda pek çok kişi bana yardımcı oldu ve rehberlikleri ve destekleri için onlara son derecede minnettarım. Her şeyden önce, bir fikrin tohumunu fark eden ve beni bu fikrin peşinden gitmem için cesaretlendiren kişisel menajerim Felicity Bryan'e ve metni zekice bir şekilde yayına hazırlayan ve birçok tuzağın üstesinden gelmemde bana rehberlik eden George Morley'e teşekkür ederim.

Bu kitap tamamen antik ve ortaçağ dünyalarındaki âlimler hakkındadır, ancak benim onların yolculuklarını takip etme ve başarılarını kutlama yeteneğim tamamen, detaylı araştırmaları ve parlak eserleriyle bu bilgiyi ulaşılabilir kılan modern bilim adamlarının sayesinde. Birçoğundan ilham aldım ve birkaç kişisel olarak bana rehberlik yaptı. Profesör Charles Burnett zamanını ve uzmanlığını son derece cömert bir şekilde bana sundu; seçkin kariyeri boyunca yazdığı çok sayıda kitap ve makale gibi, ilk taslak üzerine yaptığı yorumlar da paha biçilmezdi. Warburg Enstitüsü'nde beni çok iyi karşıladı ve son birkaç yıldır Londra'ya her gittiğimde bu enstitünün harika kütüphanesi benim üssüm oldu. Profesör Vivian Nutton, Galen (Câlinûs) hakkındaki ansiklopedik bilgisini paylaşacak ve sorularımı yanıtlayacak kadar nazikti. Bu hususta teşekkür etmem gereken diğer isimler şunlardır: David Juste ve Ptolomeus Arabus et Latinus projesi, Greg Woolf, Eric Kwakkel, Eugene Rogan, Geri Della Rocca de Candal

ve fantastik "15c Kitap Ticareti" projesindeki Christina Dondi. Çok faydalı düzeltmeleri için Nassima Neggaz ve Paolo Sacht'e, unutulmaz Latince hocalığı için Guido Giglioli'ye, Biblioteca Marciana ve on beşinci yüzyıl Venedik'inde bana rehberlik ettiği için Sabrina Minuzzi'ye, Sicilya ile ilgili bölümümü okuma nezaketi için John Julius Norwich'e ayrıca minnettarım. Bu kişilerin eserlerini yorumlarken yapılan hatalar tamamen bana aittir. Eserin sonundaki Kaynakça kapsamlı değildir, sadece bir seçki olarak hazırlanmıştır. Benim düşünceme göre en önemli olan ve genel okuyucunun en çok ilgisini çekeceğini düşündüğüm çalışmaları buraya dâhil ettim.

Bu kitabı yazarken pek çok kütüphane ve müzeyi ziyaret ettim ve buralarda yolumu bulmama yardım eden herkese minnettarım: Biblioteca de la Escuela de Traductores de Toledo'dan Maria Luz Comendador Perez, Oxford'daki Bilim Tarihi Müzesi'nde bana güzel usturlap koleksiyonunu gösteren Lee Macdonald, Biblioteca Marciana'dan Elisabetta Sciarra, Britanya Kütüphanesi'nden Dr. Karen Limper-Herz, Warburg Kütüphanesi'nin yardımsever personeli, ama en önemlisi Bodleian'daki herkes, özellikle de Bruce Barker-Benfield, Colin Harris, Nicola O'Toole, Ernesto Gomez Lozano, Alan Brown, Stephen Hebron ve Michael Athanson.

Projemin başında Jerwood Vakfı ve Kraliyet Edebiyat Topluluğu'ndan ödül kazanmak bana psikolojik ve mali açıdan büyük bir destek sağladı. Çok değerli tavsiyeleri için her iki kuruluşu ve RSL Direktörü Molly Rosenberg'e son derece minnettarım.

Aileme ve arkadaşlarıma sonsuz destekleri, sabırları ve her yıl kitabın gidişatıyla sanki ilgileniyormuş gibi davranmaya devam etme yetenekleri için çok minnettarım. Bana bu işi sürdürmemi söyledikleri için Sacha ve Adam'a, bu işi sürdürmemi mümkün kıldıkları için Livi ve Jenny'ye, mükemmel bir araştır-

ma asistanı ve bazen çanta taşıyıcısı olduğu için JGN'ye teşekkür ederim. Aynı zamanda Dottie, Catherine Nixey, Rob ve Charlotte, Cameron, Alexandra, Joanna Kavenna, Thomas Morris, Lucy, Johnnie, Genevieve ve Laura, hepsi bu yolda bana ilham ve cesaret verdi. Tarih sevgisini benimle paylaşan anne ve babama da müteşekkirim. Ara sıra ortalıkta olmayan, çoğu zaman da dalgın bir anneye katlandıkları için kızlarıma minnettarım.

Men allermest til Mikkel, for alt.
[Danca, Ama en çok Mikkel'e, her şey için.]